

StOKpaardje

Nieuwsbrief van Stichting 't Oude Kinderboek
jaargang 9, nummer 2, 2013

Colofon

Stichting 't Oude Kinderboek
Laarstraat 31
7201 CB Zutphen
0575-545117
info@stichtingtoudekinderboek.nl
di t/m vrij 13.00 - 17.00 uur
www.stichtingtoudekinderboek.nl
issn 1873-9474 (gedrukt)
issn 2211-7989 (online)
ABN-AMRO 61 17 46 190
StOK is een ANBI

Doelstelling:

Het verzamelen, bewaren en ter inzage
geven van in principe niet recent
verschenen kinder- en jeugdliteratuur, in
het bijzonder uit het Nederlandse
taalgebied.

Van het bestuur

De voorzitter is eens in de notulen van de
bestuursvergaderingen gedoken om na te gaan hoe
lang we bezig zijn met het zoeken naar een
toekomstige huisvesting.

2007 - 2013

Eind 2007 hebben we over digitalisering van ons
bestand en over de huisvesting zowel met de OB
Deventer als de OB Zutphen gesproken, en we zijn
vanwege het etalage project (opname van het StOK
bestand in de Gelderse catalogus) sindsdien nauw gaan
samenwerken met de Graafschap Bibliotheken in
Zutphen.

Op 30 maart 2011 is voor het eerst gesproken over
eventuele deelname van StOK in een te vormen
cultureel cluster, dat aanvankelijk alleen gezien werd
als een samengaan van gemeentelijke instellingen. In
september 2011 heeft een eerste gesprek met de leider
van het Broederen klooster-project plaats gehad en sinds
oktober 2011 heb ik zeer frequent in werk- en
taakgroepen geparticipeerd.

Vanaf juni 2011 heb ik u over de ontwikkelingen
steeds geïnformeerd. Daarbij zijn diverse data om tot
een besluit te komen voorbijgekomen. Zo noemde ik in
het StOKpaardje van december 2011 de datum
voorjaar 2012 als zo'n beslismoment. In juli leek
september 2012 beslissend te worden. In december
2012 meldde ik dat een jaar uitstel was te verwachten.
Er werd echter toch eerder een beslissing verwacht,
namelijk in maart/april 2013, wat nu weer
opgeschoven is naar mei/juni van hetzelfde jaar.

Al met al zijn we dus al ruim vijf jaar bezig om een
betere huisvesting te vinden. Zoals u zelf kunt ervaren
is ons huidige pand al jaren te klein en bovendien loopt
de huur per 1 januari 2015 af. Ik hoop in het volgende

nummer definitief te kunnen aangeven hoe wij als StOK verder kunnen gaan.

Excuses

Wellicht heeft u ook ten onrechte een boete opgelegd gekregen of bent u aangeschreven om lidmaatschapsgeld te betalen. Allemaal gevolgen van de perikelen die de overgang naar een ander digitaal catalogussysteem bij een aantal Gelderse bibliotheken en ook bij StOK met zich heeft gebracht. Vanaf half november tot half maart was het digitale systeem voor StOK niet bruikbaar en hebben we tijdelijk de ouderwetse papieren kaartenbak gebruikt. Samen met de Graafschap bibliotheek werken onze medewerkers er hard aan om alle manco's van het nieuwe systeem eruit te halen. Onze oprechte excuses voor eventueel ervaren overlast.

Reint Jan Terbijhe, voorzitter StOK

Stichting 't Oude Kinderboek heeft ernaar gestreefd om de rechten betreffende de illustraties en de afbeeldingen te regelen volgens de wettelijke bepalingen. Degenen die desondanks menen zekere rechten hierop te kunnen doen gelden, kunnen zich alsnog tot Stichting 't Oude Kinderboek wenden.

Zonder toestemming van StOK mag niets uit de artikelen worden overgenomen.

Etalage en vitrines

In april passen we de etalage aan de actualiteit aan, met het onderwerp 'De koning en de koningin'. De poppen worden vorstelijk uitgedost en alle boeken met boze, rechtvaardige, ouderwetse, moderne of luie, bange en strenge koningen worden getoond. Van 'De IJskonigin' tot 'De Koning van Katoren'. Het hele oranjearchief wordt opengetrokken!

Aansluitend wordt vitrine I gevuld met boeken die feest en vreugde tot onderwerp hebben. Ook spelletjesboeken horen daarbij en boeken over het maken van versieringen, etcetera.

In vitrine II komt de vrijmarkt aan bod, met een speelgoedwinkeltje en toebehoren, en boeken waarbij markt, handel en aanverwante onderwerpen een rol spelen. Veel kinderen moesten vroeger in de winkel helpen. Ook kwamen er vaak kooplui aan de deur.

In de Openbare bibliotheek in de Broederenkerk spelen we in op het onderwerp van de boekenweek: *Gouden tijden, Zwarte bladzijden*. Heel veel kinderboeken van vroeger hadden thema's uit de geschiedenis tot onderwerp. Die waren leerzaam en wakkerden vaderlandslievendheid aan. Heel wat 'zwarte bladzijden' van nu werden in die boeken verheerlijkt als heldendaden.

Voor de kolonisatie en de onderwerping van 'wilden' zijn nu zeker omstreden. De rijkdom van Nederland was natuurlijk ook een reden dat het land vaak doelwit was voor invallers. Ons erfgoed moest beschermd worden! Boeken genoeg hierover voor twee vitrines.

Recente schenkingen

Morie Jantje, door Piet Broos (tekst en tekeningen). Bladzijden om en om in kleur en zwart-wit. Uitgeverij onbekend. Jaar onbekend; met pen staat voorop 6 april 1946. 18 pagina's. Afmetingen: 21 bij 28 cm. Genre: Prentenboek, Negers, Pasen. (Lees ook boekbespreking door Lot van den Akker).

Avonturen van Monki in Afrika, tekst en tekeningen: Bernardus Anthonius Johannes Reith. Zwart-wit met steunkleur. Uitgever: S.I.: s.n. 64 pagina's. Afmetingen 20 bij 28 cm. Genre: Rijmvertelling, Dierenverhaal, Antropomorfistische verhalen.

De drijvende stad, door Jules Verne, met oorspronkelijke illustraties van P. Perat. 1982. Oorspronkelijke versie 1871. Uitgeverij Loeb te Amsterdam. Vertaling Pieter Verhulst. 165 pagina's. Afmetingen 14 bij 22 cm. ISBN: 90.6213.562.5 Genre: Zeeverhalen. Leeftijd: 12-15 jaar.

Knorrepotje, door Jeanne Cappe. Illustraties van M. B. Cooper. Bewerkt in het Nederlands door W. Veerbeek. Uitgeverij onbekend; logo: klimmende eekhoorn, waaronder: quo non ascendam. Geschreven datum: 1947. 18 pagina's. Afmetingen: 17 bij 19 cm. Genre: Prentenboek, Antropomorfistische verhalen.

De dolende ridder, door Antony Cornelis Christiaan de Vletter (1866-1935), illustraties van Otto Geerling. Uitgegeven door A.W. Bruna te Amsterdam in 1910. 238 pagina's. Afmetingen: 15 bij 23 cm. Genre: Zwerversverhalen, Zedekundige verhalen.

Geschenkbespreking Morie Jantje

Morie Jantje door Piet Broos is een schoolvoorbeeld van onbevangen racisme. Morie woont in Nikkerland, heeft alleen een broekje aan, grote oorringen in, en arm- en enkelbanden om. Met zijn dikke rode lippen en ronde witte ogen ligt hij te luieren in het gras!

[\[Meer\]](#)

Boekbespreking De Langerud-kinderen in den winter

De tweede aflevering over buitenlandse gasten in de Nederlandse jeugdliteratuur gaat over een Noors boek: *De Langerud-Kinderen in den winter*. Dit fysiek aantrekkelijke boek heeft mij, na een stroef begin en vooral na kennisneming van biografische gegevens over de auteur, serieus aan het twijfelen gebracht. Kon ik dat boek niet beter terzijde leggen en een ander pakken? M.a.w. moest ik het bespreken of niet? Was ik er onbevangen genoeg voor? Of heeft de informatie over de auteur Marie Hamsun en haar echtgenoot mij er juist toe gebracht door te gaan? Wat heet! Ik ben naar 'bewijzen' van nazi-ideologie gaan zoeken. Een hachelijke actie, die ik misschien beter aan anderen had kunnen overlaten.

[\[Meer\]](#)

Eddy en Freddy, boekvergelijking van twee drukken

De 1^e en 3^e druk van het jongensboek *Eddy en Freddy* door P. Koekoek (pseudoniem van Charles Krienen) verschillen zo veel van elkaar dat het bijna om verschillende boeken lijkt te gaan. Tussen de eerste en derde druk zit nauwelijks tien jaar tijdsverschil (1918 en 1928), maar toch is er in die tijd een duidelijke verandering van opvatting over smaak en opvoeding ontstaan. Genoeg voor de auteur om het boek drastisch te herschrijven.

[\[Meer\]](#)

150 jaar Jules Verne - Aflevering 2

Ruim 50 jaar geleden maakte ik voor het eerst kennis met Jules Verne. Tenminste met de inhoud van zijn boeken. De door mijn vader getekende omslag met de vliegende trein en de raket kende ik al langer. Het was echter de bovenmeester uit klas zes die me ook met de verhalen liet kennismaken. Veel later zou ik merken dat Jules Verne veel meer had geschreven dan de paar verhalen die me uit die schooltijd zijn bijgebleven. Zo wordt deze tweede aflevering uit de serie over Jules Verne een herinnering aan vroeger over een toekomst die al bijna achter de rug is.

[\[Meer\]](#)

Agenda

&

Berichten

Tentoonstelling *60 jaar Gouden Boekjes*, van 27.04.13 t/m 27.10.13. Museum van de twintigste eeuw, Hoorn. Info:

www.museumhoorn.nl

Nog t/m 19.05.13 kindertentoonstelling met als uitgangspunt het nieuwste kinderboek *Een zondag met Caillebotte* door Ingrid Godon, als onderdeel van een tentoonstelling over Gustave Caillebotte. Gemeentemuseum 's Gravenhage. Info:

www.gemeentemuseum.nl

Tip! Museum Meermanno te 's Gravenhage met *De vrolijke brigade, Russische prenten voor jong en oud 1925 – 1941*, een collectie Russische kinderboeken uit de jaren 20 en 30, in het kader van het Nederland – Rusland Jaar 2013. Info:

www.meermanno.nl

- *Gouden tijden, Zwarte bladzijden* (het thema van de afgelopen Boekenweek), die staan voor trots en schaamte in onze nationale geschiedenis. De nadruk zal op trots liggen, zeker in oude kinderboeken, ook al ontbreekt bij sommige schrijvers de nuance niet. Zo veroordeelde W.G. van de Hulst de beeldenstorm en A.D. Hildebrand de vergeldingsacties in 1813 in Amsterdam. Info: www.boekenweek.nl

- Nog meer geschiedenis. Het thema van de Maand van de Geschiedenis (oktober) is Vorst & Volk. 2013 is het kroningsjaar en dan herdenken we ook 200 jaar Koninkrijk der Nederlanden. Een grote hoeveelheid oude kinderboeken speelt in onze vaderlandse geschiedenis, met name in de Tachtigjarige Oorlog en de Franse Tijd. Bekende namen van schrijvers en illustratoren in dit verband zijn: Jacob Stamperius, J. Been, Joh. Kieviet, Jan Snoep Jr, H. te Merwe, Pieter de Zeeuw J. Gzn, C. Vermeer, Isings, Johan Braakensiek, Ir. M.C.A Meischke, Jan Lutz en W. G. van de Hulst Jr. Natuurlijk liggen hun boeken bij StOK voor u klaar! Info:

www.maandvandegeschiedenis.nl

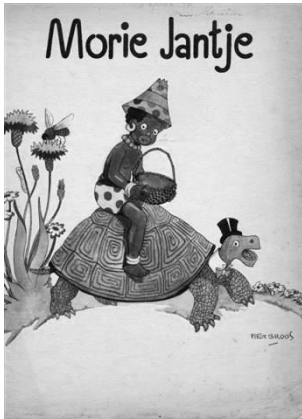
- Veel kinderboeken zijn verfilmd en van nog meer zijn luisterboeken gemaakt. Voor een overzicht gaat u naar www.leesplein.nl , **kijken en luisteren**.

Heeft u naar aanleiding van de nieuwsbrief vragen of opmerkingen, dan kunt u [ons mailen](#).

Copyright Stichting 't Oude Kinderboek | Dit bericht ongewenst? [klik hier om uzelf uit te schrijven](#)

Geschenkbespreking Morie Jantje

Morie Jantje door Piet Broos is een schoolvoorbeeld van onbevangen racisme. Morie woont in Nikkerland, heeft alleen een broekje aan, grote oorringen in, en arm- en enkelbanden om. Met zijn dikke rode lippen en ronde witte ogen ligt hij te luieren in het gras!

Het verhaaltje is eenvoudig: Morie denkt aan Pasen (dát dan weer wel) en wil voor zijn moeder paaseieren halen bij de Paashaas, maar weet niet waar deze woont. Hij vraagt het aan allerlei (aangeklede) dieren, die echter allemaal meer met zichzelf bezig zijn dan dat ze tijd hebben om antwoord te geven. De maraboe vindt zichzelf de wijste, de vos de slimste, het varken het vetste, de leeuw de sterkste, het nijlpaard het dikste, de kakatoe de mooiste en de giraf vindt zich de langste der dieren. Dan komt Morie bij de schildpad; die heeft tijd genoeg en brengt hem

over berg en dal en over de grote rivier naar de Paashaas. Daar krijgt hij twee mooie paaseieren. Op weg naar huis wordt hij door de spotvogel gewaarschuwd voor twee wilde nikkers die op de loer liggen. En ja hoor, de twee grote wilde woeste nikkers komen achter hem aan en hadden vast zijn eieren afgepakt als hij niet was gered door een kabouter in een karretje, getrokken door een hertje. Morie en zijn moeder eten blij de prachtige paaseieren op. Einde verhaal!

Er is dan misschien niets discriminerends met dit verhaaltje bedoeld, maar de kleuters en peuters voor wie deze vertelling bestemd is, zullen 's nachts misschien wakker worden uit angst voor die woeste nikkers. Met de papepel wordt zo de vreemdelingenangst ingegoten. Maar Morie Jantje is toch schattig? Ja, als ze maar klein zijn!

Piet Broos, geboren 16 december 1910 te Zevenbergen en overleden op 9 juli 1964, was in zijn tijd een veelgevraagd illustrator en ook schreef hij allerlei kinderboeken, waaronder de serie *Piempampoentje*, *Pompernikkel* en *Piepeling*, drie deeltjes over Nikkerland. Hij schreef nog andere boekjes over negertjes: *Pommie*, *Pruikebol* en *Pimpernoot* en *Vacantie*, maar hij had ook heel veel andere onderwerpen, zoals in *Keesje Holland*, *De avonturen van Jan Pierewiet*, *Het pension van juffrouw Egel* en *Maartje de koe* en verder

schreef hij voor de kindertijdschriften *Okkie*, *Taptoe*, *Sjors*, *Grabbelton*, *De Engelbewaarder* en *Kinderkompas*.

In 2004/5 was er in het Gemeentemuseum van Weert een tentoonstelling aan hem gewijd, waarbij een catalogus is verschenen: *Verteld en getekend door Piet Broos*.

Lot van den Akker

Boekbespreking De Langerud-kinderen in den winter

De Langerud-Kinderen in den winter, door Marie Hamsun (1881-1969), naar het Noors door Claudine Bienfait, geïllustreerd door Pol Dom (1885-1970), uitgegeven door Gebr. Kluitman, Alkmaar, 1938, in de serie Paedagogische boeken.

Genre: Jaargetijdenverhalen; Vakantie verhalen; Gezinsverhalen; Dorpsverhalen.
Leeftijd: 9-12 jaar.

Fysieke boek

Dit boek heb ik puur op zijn uiterlijk geselecteerd. Gebonden uitgave, prachtband in meerkleurig linnen, kloek formaat, ruime woord- en regelafstand, rustige bladspiegel, mooi zandkleurig papier, illustraties van Pol Dom: 27 tekeningen, waarvan een in kleur als plakplaatje op de band, en een op groot formaat glad papier naast het tweekleurige titelblad. Met 188 bladzijden tekst en vier pagina's uitgeversreclame over nóg meer *paedagogische boeken*, net dik genoeg. Kortom, een boek dat je graag in handen neemt om er even rustig in te bladeren. Richtten we onze aandacht op tekst en auteur, ook dan hebben we een bijzonder boek in handen, niet in de laatste plaats vanwege de controversiële reputatie van de schrijfster en haar echtgenoot.

Wel of niet bespreken?

Persoonlijke informatie over de schrijver. Bij het zoeken naar biografische gegevens over Marie Hamsun stuitte ik via een artikel van Monika Zagar (internet: Marie Hamsun's many truths) op een psychiatrisch rapport over haar huwelijk met Knut Hamsun, haar 22 jaar oudere landgenoot en schrijver die in 1920 de Nobelprijs voor literatuur had gewonnen. Ze trouwden in 1909 en kregen vier kinderen. Marie was drie jaar onderwijzeres en later een populair actrice. Haar eerste boek (1936) was *De Langerud-kinderen in het dal en op de zomerwei*. In het voorbericht hierbij schrijft kinderboeken-expert D. L. Daalder dat het leven voor Marie en Knut niet altijd gemakkelijk was. Knut Hamsun is lange tijd een gevierd Noors romanschrijver geweest. Bekende boeken van hem zijn *Pan*, *Mysteriën* en *Honger*.

Van beide echtelieden is echter ook bekend dat ze enthousiast achter de nazi-ideeën van de Duitse bezetter stonden. Marie overtrof daarin zelfs haar man, die zijn aan de Nobelprijs verbonden medaille aan Joseph Goebbels schonk, de Duitse minister van volksvoorlichting en propaganda. Marie hield in Duitsland lezingen over het – Goebbels welgevallige – werk van haar man. Bij één daarvan was ook de grote leider zelf aanwezig, die toen door mevrouw Hamsun omhelsd schijnt te zijn. Na de oorlog moest de schrijfster drie jaar in een kamp doorbrengen. Na negen maanden straf werd haar gratie verleend.

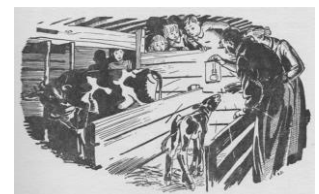
Bewijzen gevonden? Zou dit kinderboek uit 1938 sporen bevatten van een Noorse variant op de Blut-und-Boden theorie? De Scandinavische volkeren waren tenslotte Germaanse broedervolken bij uitstek. Een expert op het gebied van literaire tekstanalyse zou op deze vraag wellicht een antwoord kunnen geven.

In ieder geval vond ik 'die meisjes met mooie blonde vlechtjes, die schoongepoetste jongenskopjes, die overdreven beschreven – en getekende – neuzen, en het lacherig doen over negerinnetjes' te mager om aan te voeren als bewijzen van een verkeerde mentaliteit. Ik heb er geen aanleiding in gevonden om af te zien van een bespreking.

Stroef begin. Ook de moeilijk lopende eerste hoofdstukken waren niet voldoende om het boek *niet* te lezen en te bespreken. Het klikte niet tussen lezer en boek. Ik moest wennen aan de manier van vertellen. Ook voelde ik op voorhand al afstand tot Scandinavische kinderboeken. Onbekendheid mét lag hieraan ten grondslag. Het verschil tussen de vaderlandse knusse gezelligheid en het ongenaakbare Hoge Noorden was mij kennelijk te groot. Ik besloot het boek uit te lezen, nog maar eens te beseffen dat ik bezig was met een boek dat 75 jaar geleden was verschenen, en het accent meer op de tekst te leggen en minder op de biografische informatie.

Het verhaal

Het verhaal begint op een koude herfst dag wanneer de schoven nog op het land staan en het vee zich daaraan te goed doet, en eindigt met een bosje anemoontjes die langs de beek staan en met gele paardebloemen

uit de wei. Daartussen ligt de lange Noorse winter met school, vakantie, kerstfeest, Jule-bokke feest, kleine Martha die ziek en weer beter wordt, en de terugkeer op school.

Hoofdpersonen zijn de kinderen Einar, Ola, Ingrid en Martha, die op de Langerud boerderij wonen, een gemengd bedrijf waar in de winter mens en dier dicht bij elkaar vertoeven. Verder zijn er nog hun ouders, de nieuwe schooljuffrouw, hun vriendjes van andere boerderijen, neef Henry uit de stad, Lars (het Boomschorsmannetje), en Inger, Ola's geheime liefde. De hoofdstukken over Kerstmis, ouwe Lars, de nieuwe juf, de brief aan Ola en over zieke Martha vond ik de mooiste.

Paedagogische boeken. Uitgerekend die nieuwe leerkracht roept vraagtekens op. Zij is nota bene de nieuwe sterk aanbevolen juffrouw die de oude kwam vervangen. Met haar zijn we meteen bij de vraag of ons boek wel past in een serie paedagogisch verantwoorde boeken. Die nieuwe juf heeft het gepresteerd om een opmerking te maken als: 'Nou Jakob en Einar, jullie zijn er zeker niet bij geweest toen het buskruit werd uitgevonden.' En toen zij eens tamelijk gezet op het schoolbord was uitgebeeld, heeft ze revanche genomen op de maker ervan door deze op haar beurt heel trefzeker uit te tekenen en een uur lang op het bord te laten staan.

De vraag is des te interessanter omdat, voorzover mij bekend, de *Serie Paedagogische boeken* van Kluitman na 1945 niet terugkeerde. En als het al met een enkele titel gebeurde (*Afke's tiental* hield zich staande), dan was dat zonder de aanduiding p(a)edagogisch boek.

Epiloog

Het ging niet van een leien dakje, deze bespreking. Twee hordes waren er te nemen voor ik kon starten. Ik was niet gewend aan een bepaalde vertelstijl en eigenlijk onbekend met boeken uit de Scandinavische literatuur. Maar het zwaarst woog voor mij de nazi gezindheid van de schrijfster, al is me van een foute mentaliteit in het boek niet gebleken.

Wat me trouwens interesseert is de vraag of en in hoeverre de boekbespreking anders was geweest, als ik *niet* op Google het trefwoord Hamsun had ingetikt.

Rest me nog te vermelden dat over de Hamsuns minstens twee (Engelstalige) speelfilms gemaakt zijn. De ene naar de roman *Mysteriën* met Rutger Hauer en Sylvia Kristel, de andere *Hamsun* getiteld, met Max Von Sydow in de hoofdrol.

Onnodig te zeggen dat de kinderboeken van Marie Hamsun bij en via StOK gratis te leen zijn.

Bram van Ijperen

Boekvergelijking: 1^e en 3^e druk van *Eddy en Freddy* door P. Koekoek

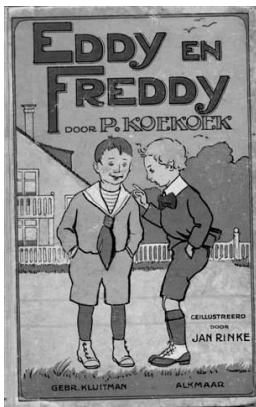
In het eerste hoofdstuk van de eerste druk maken we kennis met Eddy van Hedel, een kwajongen die allerlei kattenkwaad uithaalt omdat hij geen vriendje heeft om mee te spelen, zijn moeder te zwak is om hem op te voeden en zijn vader bijna nooit thuis is. Hij laat de paardentram uit de rails lopen, plaagt de poes, bindt een ballonnetje aan een hondje. Van zijn vader krijgt hij er flink van langs met de rotting (een bamboe stokje dat zwiept), maar krijgt hij ook een fiets opdat hij zich niet meer zal vervelen. Hij plaagt de jongens van school door met een rammelende ketel achter ze aan te fietsen.

In de derde druk laat Eddy in het eerste hoofdstuk een autobus plotseling stoppen met een rode vlag, waardoor zijn vader, die in de bus zit, gewond raakt, waarvan hij veel spijt heeft, maar geen straf krijgt. Ook plaagt hij nu zijn klasgenoten niet, maar maakt allerlei kunsttoeren op de fiets.

De dierenmishandeling is geschrapt, de paardentram vervangen door een autobus en voor het opvoedende pak ransel is oprecht berouw van de deugniet in de plaats gekomen. In de derde druk is een hoofdstuk tussengevoegd, waarin Eddy een bezoek brengt aan Amsterdam en er verdwaalt.

In de volgende hoofdstukken maken we kennis met Freddy. Om onnaspeurbare redenen woont Freddy Holm, het neefje van Eddy, in de eerste druk in de Van den Boschstraat in Den Haag en in de derde druk aan de Westersingel in Rotterdam. Freddy komt in Hilversum bij Eddy logeren.

De jongens maken kennis, hetgeen in beide drukken gepaard gaat met een paar kwajongensstreken: het kapot maken van een buitenkraan en het plagen van de kruidenier, maar in de eerste druk is ook nog sprake van een verhaal, door de tuinman verteld, over een neefje dat met een buks een kat van het dak schiet, een actie, die tien jaar later al als te verfoeilijk wordt weggelaten.

In hoofdstuk zeven uit de eerste druk, lezen de jongens elkaar een verhaal voor uit een boek van P. W. Stoffels over een burgemeester Dikkerdak, dat wel vijftien bladzijden in beslag neemt. In de derde druk is dit helemaal geschrapt. (Zou Marten Toonder door deze figuur geïnspireerd zijn bij het kiezen van een naam voor de burgemeester van Rommeldam?). In welk boek van P. W. Stoffels burgemeester Dikkerdak voorkomt, is onduidelijk. (Wij hebben in onze collectie twee boeken van deze auteur, *De samenzweerdere* en *De zwarte galei*, waarin echter geen burgemeester Dikkerdak voorkomt.) In de derde druk is deze leemte opgevuld met een autotochtje en een museumbezoek; veel moderner en educatiever! De moeder van Eddy is jarig en de jongens maken een vers voor haar, daarna maken ze nog een tochtje naar Marken, allemaal dingen die in de eerste druk niet voorkomen.

Op een regenachtige dag vermaken de jongens zich in beide drukken met gekke versjes en raadseltjes en zegt moeder een versje op, dat Freddy wel uit zijn hoofd wil leren. In de eerste druk gaat het versje over een droom met rare voorvallen, in de derde over allerlei beroepen, waar Domme Hans, de hoofdpersoon, te lui, dom of ongeschikt voor is; hij blijft liever in bed! Later die dag stelt mevrouw voor om naar een voorstelling te gaan. In de eerste druk gaan ze naar een film van Billie Ritchie, een bekende komiek. Het is een soort vagebond, bekend om zijn rare loopje en zijn enorme plompe schoenen. Hij heeft een mal hoedje op, en een klein snorretje en een wandelstokje.

In de derde druk gaan ze naar een filmvoorstelling met Charlie Chaplin! Het gekke is dat de beschrijving van de film in beide boeken hetzelfde is gebleven.

Dat de rol van Billie Ritchie in het boek is overgenomen door Charlie Chaplin kan zijn oorzaak hebben in het overlijden van de eerste in 1921, maar ook doordat het karakter van Billie veel kwaadaardiger was en hij bekend stond als dronkenlap. Chaplin speelde een veel charmantere zwerver.

Grappig is dat Bueno de Mesquita, die de derde druk illustreerde, eerder een prentenboekje over Billie Ritchie heeft gemaakt. (dit boekje is op internet te bekijken bij Het geheugen van Nederland/ /prentenboeken/ Billie Ritchie).

In 1916, toen Chaplin zijn carrière begon, heeft Ritchie hem beschuldigd van het afpikken van 'zijn' typetje, maar door het veel grotere succes van Chaplin is deze aanklacht niet tot een proces gekomen. De verschillen waren ook net te groot. Het verhaal gaat ook dat Chaplin voor zijn eerste optreden als zwerver het pak van Ritchie had geleend.

De voorstelling wordt vervolgd met een film over een kostschooljongen, Tommy Brown. In de eerste druk staat hiervan een beschrijving van zeven pagina's, in de derde worden hier nog maar zeven regels aan gewijd.

Dan volgen er in de derde druk twee hoofdstukken over een liefdadigheidsbazaar, waarvoor mevrouw en haar vriendinnen handwerken geven en de jongens een benefietvoorstelling met een geleend paard. De dag daarop vinden ze een dasspeld en een portemonnaie met namaakgeld, die ze eerlijk terugbezorgen bij de eigenaar. Als beloning mogen ze naar een radiohoorspel komen luisteren over twee kampeerders, een moderne toevoeging.

Daarna volgt er in beide drukken een bijna identiek hoofdstuk, waarin Eddy zich 's morgens vroeg verkleedt als Billie Ritchie/Charlie Chaplin en ze met mevrouw Dijksen/Dijkstra, een ingehuurde kinderjuffrouw, naar Laren gaan en daar hun filmheld menen tegen te komen, die een verklede Hagenaar blijkt te zijn, die de rust in de tram en de lunchroom verstoort. Er komt een jongen bijna onder de tram en ze brengen deze naar zijn armelijk huisje. Een grappig detail is dat in de eerste druk de man uit Den Haag zich in Laren wil laten portretteren door Jan Rinke, de illustrator van de eerste druk!

Het einde van het boek is ook faliekant veranderd! In de eerste druk gaat Freddy, die graag iets aardigs voor zijn gastheer wil doen, een boom in om een gevaarlijke half-afgescheurde tak te verwijderen. Daarbij valt hij eruit en loopt verscheidene gebroken ledematen en schrammen en builen op. Hij krijgt ook nog hoge koorts en is er slecht aan toe. Gelukkig komt hij er weer bovenop. Zijn zuster, die al bij de fam. Van Hedel logeerde om Freddy op te halen, verpleegt hem. Zij verlooft zich met de bekwame jonge dokter die Freddy behandelde. Door zijn ziekte is Freddy niet meer lastig en ondoordacht. Einde.

In de derde druk gaat Freddy ook de boom in om de tak te verwijderen, hetgeen hem lukt en hij klimt ongedeerd weer uit de boom. Eddy is trots op hem en de heer Van Hedel constateert dat de jongens behalve neven, ook echte vrienden zijn geworden. Einde.

De illustraties en het bandontwerp zijn bij de eerste druk gemaakt door Jan Rinke. Hier zijn jongetjes van een jaar of zes afgebeeld. Koddige knaapjes met zoete gezichtjes. In de derde druk zijn de illustraties verzorgd door D. A. Bueno de Mesquita. Hij heeft er meer een paar kwajongens van een jaar of tien van gemaakt, wat ook meer met het verhaal overeenkomt. Het is grappig om te zien dat de jongens wél ongeveer dezelfde kleding dragen: Eddy een matrozenpakje en Freddy een jongenspakje met een witte kraag en een flodderdasje. Alleen de schoenen zijn gemoderniseerd; de hoge rijgschoenen zijn vervangen door een laag model.

Op de rug van de boeken staat bij het ene een afbeelding van Billie Ritchie en bij het andere een van Charlie Chaplin.

150 jaar Jules Verne - Aflevering 2

In de zesde klas van de lagere school waren we bijna zo ver om naar het voortgezet onderwijs te gaan. De wereld stond open en we waren leergierig.

In die laatste klas hadden wij een bovenmeester. Meester Wassink, een man die behalve mooie dochters van onze leeftijd ook veel kennis had van die dingen waar wij ook meer van wilden weten. Achterin de klas stond een houten kast met glazen deuren. Er lagen allerhande spullen in die de bovenmeester gebruikte bij zijn lessen. Stenen, schelpen, maar ook natuurkundige modellen van apparaten. Maagdenburger halve bollen en dynamo's waarmee je stroom kon opwekken. Een kompasnaald die steeds het Noorden aangaf en die we door het glas van de kast konden laten bewegen door een zelf meegenomen magneet. Kortom een kast vol geheimen.

Was getekend, Louis Akkermans

Het zal in de winter van mijn laatste jaar op de lagere school zijn geweest dat meester Wassink op een vrijdagmiddag een boek had meegenomen. Ik herkende het meteen. Het was een boek van Jules Verne waarvan mijn vader ver voor mijn geboorte de voorkant had ontworpen. Thuis lag het boek in de kast van mijn oudste broers en ik had het nooit gelezen. Het plaatje voorop echter, met de duikboot, de vliegende trein en de raket, kende ik maar al te goed. Het was trouwens een koopje voor de uitgever. Het ontwerp werd voor alle delen uit dezelfde reeks gebruikt. Ook toen was het crisis en moest er bezuinigd worden op de loonkosten. Maar die omslag was voor mij een kijkje in de toekomst. Een toekomst waarin we naar de maan zouden vliegen en diep in de aarde het middelpunt van die aardbol zouden vinden. Na die vrijdagmiddag waarop de bovenmeester uit het boek had voorgelezen ben ik de boeken thuis gaan lezen. De belangstelling voor de verhalen van Jules Verne was gewekt.

Meester Wassink als Jules Verne

Het eerste boek van Jules Verne dat ik las, was *Naar het middelpunt der aarde*. Een boek waarin de natuurkundelessen van de bovenmeester uitvoerig aan de orde kwamen. Eén ding is me zeker bijgebleven. Net als in diens lessen werd het verteld op een manier waardoor je nieuwsgierig werd. Je wilde weten hoe alles in elkaar zat. Nou, en daar was ook Jules Verne een bovenmeester in. De Ruhmkorff lamp was alleen al door zijn mooie naam de moeite van het onthouden waard. Een naam die ik me jaren later bij de natuurkunde lessen op de HBS nog kon herinneren. Zo werd er ook gesproken over een ondergrondse reis vanaf een vulkaan op IJsland. Op een gegeven moment was er een afstand afgelegd van wel 500 uren gaans. Dat moest dus wel 2500 kilometer zijn, want we wisten al van snelheden. Een wandelaar 5 km/u, een fietser 20 km/u en de auto's uit die tijd tot wel 100 km/u.

Milieuproblematiek

In het boek *20.000 mijlen onder zee* werden veel natuurkundige verschijnselen op een speelse manier uitgelegd, maar was ook aandacht voor problemen die we nu als milieuproblemen kennen. Het leegvissen van de oceanen en het nutteloze van het plezierjacht zijn daar voorbeelden van. De betekenis van de naam *Rode Zee* werd in een ander licht gezet door een verklaring die wel erg afweek van het verhaal van onze pastoor die in zijn lessen Bijbelse Geschiedenis het bloed van de farao hiervan de schuld gaf. De figuur van kapitein Nemo gaf ook alle aanleiding om de mens met al zijn frustraties te ontleden op een manier die zelfs een dertienjarige aansprak.

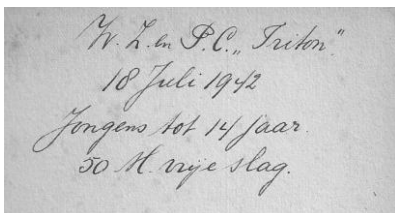
Wat me ontgaan is en wat is bijgebleven

Nu ik de boeken na ruim 50 jaar herlees zie ik ook dingen die me ooit waren ontgaan. Als er op de eerste bladzijde van het boek 15 knapen op onvrijwillige zeereis gaan en ik maar 14 namen kan tellen zal dat me vroeger niet zijn opgevallen. Ook dat de knapen van 8 tot 13 jaar de beschikking hadden over rode wijn, sherry en likeur is me ooit ontgaan. Ik vond het vroeger misschien wel stoer. De scheepsjongen Moko was een neger en had geen stemrecht toen er na de scheepsramp een leider moest worden gekozen. Dat was toen normaal.

Op het eiland niet ver van Zuid-Amerika leefden nijlpaarden en het schaap dat de jongens hadden gevangen, kreeg in gevangenschap maar liefst vijf jongen! Allemaal zaken die me nu verbazen, maar die ik ooit 'normaal' heb gevonden. Dat meisjes niet of nauwelijks een rol speelden in de boeken zegt ook veel over de tijd waarin Jules Verne leefde. Was het niet in 1851 dat Verdi zijn opera *Rigoletto* schreef. De mooie aria *La donna e mobile* werd een hit toen Jules Verne 23 jaar oud was. De vrouwen in zijn tijd waren dus of wispelturig zoals in de opera, of dienstige huishoudsters en liefdevolle moeders zoals in zijn avonturenboeken. Er is veel veranderd in de afgelopen 50 jaar.

Wel zijn me veel andere dingen bijgebleven van de verhalen die meester Wassink voorlas en die ik thuis nog eens kon herlezen. De vergelijking van de 'grote- mensenwereld' en de groep jongens op het eiland waarop ze terecht waren gekomen. Er was toen ook al niets nieuws onder de zon. Ook kinderen hadden zo hun problemen en hun methodes om die aan te pakken.

Toen de eerste prijs nog een boek was

De oude boeken hebben me later nog iets goeds opgeleverd. Omdat ze waren stukgelezen wilde ik ze laten restaureren. De kosten hiervoor kwamen echter overeen met de cursuskosten voor een aantal lessen boekbinden. Zo ben ik met boekbinden begonnen en kocht ik laatst op een boekenmarkt een oud boek van Jules Verne met de mij bekende voorplaat. Het was een exemplaar van *Een knapenkolonie*. Voorin stond in mooi handschrift de opdracht van het boek. Het was een prijs, uitgereikt door Zwemvereniging Triton voor de beste zwemmer 50 meter vrije slag voor jongens tot 14 jaar. De datum was 18 juli 1942. Het was toen oorlog en die zou nog drie jaar voortduren. Jules Verne was toen al lang dood en aan toekomst voorspellen deed men niet in die dagen, al had men toen graag geweten dat de oorlog in 1945 afgelopen zou zijn. Maar ook zonder die kennis ging de wedstrijd 50 meter vrije slag op 18 juli 1942 gewoon door en was de eerste prijs voor de winnaar een mooi boek van Jules Verne in linnen omslag.

Wiek Akkermans